

Vidéki levél.

Az erdészeti műszótár érdekében.

Az erdészeti műszótár egybeállítása lassan halad előre. Ennek az oka főképen az, hogy némely igen fontos műszavunkra nézve nem tudunk egyetértésre jutni. A szakreferensek tépelődnek magukban s ha a szakközönséget hozzászólásra kérik, általános hallgatás áll be. Csak két szaktárs törte meg a csöndet: a m. é. decemberi számban Földes János, a f. év januáriusiban Kiss Ernő. Fogadják hálás köszönetemet. Ők az első fecskék. Bár többben is követnék a jó példát. Adná Isten!

E szavak ne illessék azokat, kik oly sok szót gyűjtöttek össze és lestek el a nép szájáról. Ők igen jó munkát végeztek. De a két fönnebb említett kollégám — szerény fölfogásom szerint — többet tett, mert kritikailag szólt a forgalomba hozni próbált szavakhoz, s ítéletet mondott a forgalomban levő rosszszakról.

Igaz, nem mindenki jogosult kritikát mondani műszavainkról. Ahoz kiváltképen nyelvérzék és nyelvi tudás kell. Utóbbi az első nélkül nem ér semmit. Csak az, a kinek igaz, romlatlan magyar füle van, hallja meg a hibát s hallja meg a jó szót a nép ajkáról; a nyelvi tudás azonban az analyzálásra, a fogalom helyes megállapítására képesít.

Két tisztelt szaktársam bir mind a két tulajdonsággal; nem fogja tehát rossz néven venni, ha polemizálni próbálok vele. A vita helyes megoldásra szokott vezetni, annál is inkább, mennél többen vesznek részt benne. Kérem is a szaktársakat, ne tekintsék az én következő nyilatkozataimat döntőknek, a mint hogy én sem tekintem annak, hanem szóljanak hozzá szakbeli és nyelvi tudásuk, valamint nyelvérzékük alapján.

1. A *forda* szó fölött már általában ki van mondva az ítélet. Vitakozni rajta már nem érdemes. Ugyanarra a sorsra érdemes a *forduló* meg a *forgó* is. Mindkettő magában*) semmi s csak azoknak jó, a kik okvetlenül a fordával megegyező kurta szót keresnek. Ám ezek használják a *turnust*, mert abban is két szótag van. De még sem! Azt sem érti a nagyközönség. Csak a napok-

*) T. i. a vágás hozzátétele nélkül.

ban hallottam egy ügyvéd szájából e füresa mondást: „*az erdő rendes turnusokra van felosztva*“. Mások is megbotránkozva hallhatták gyakran.

Kiss nem találja jónak a *forgót*, mert az körforgásra figyelmeztet, pedig arról az időről van szó, mely alatt a vágásokkal oda jutunk vissza, a honnan kiindulánk. Nem egészen úgy van. Azt is, mást is. Azt jól s a laikus által is megérthetőn mondja ki a *vágás-forduló*; azt a korszakot azonban, mely alatt a vágások mintegy körül futnak az erdőn, mintegy forognak az erdőben, a *vágás-forgó*, s a tényt magát, hogy az történik, a *vágás-forgás* fejezi ki, teszi mintegy érzékelhetővé. A németek is azt mondják: Umtriebszeit, Umlaufszeit, körülvágási, körülfutási idő; mintegy azt képzelvén, hogy a vágásokkal körül futjuk az erdőt. A turnus is szószerint azt jelenti. A *turnus végén*, meg a *vágás-fordulón* az egyre megy és tán az is érthető: *ezt az erdőt rendes vágás-forgással kezelik, a vágás forgója 80 esztendő*. Nem tudom, jól fejeztem-e ki ezeket a sublimis distinkciókat, de a németek is különbséget tesznek az Umtrieb és az Umtriebszeit között. Végre még megemlítem, hogy a mezei gazdáknak is *vetés-forgóra* van beosztva a gazdaságuk, s ha vágás-forgóról beszélünk, ők is megértene, mert használják is e szavat.

2. Az *állab* nem erőltetett, hanem tökéletesen hibásan képzett szó, mint a milyen volt az Istenben boldogult *ertés*. Azért nem tudok belenyugodni életben hagyásába. Azért kötelességem, de kötelessége minden magyar erdésznek is törni a fejét rajta, kutatni a nép nyelvében, találni helyébe más m. p. jó szót, vagy megegyezni valami jóban.

Mit értünk *állab* alatt? Voltaképen a lábon álló fát. Az erdő-értékszámítás azt tanítja: az erdő két részből áll, a talajból s az azon álló fából. Ez nagyon egyszerű és érthető. De mikor nekünk azzal a *fennálló* fával annyi a dolgunk, hogy se hossza se vége; rövid szóval kell tehát kifejezni tudnunk.

Végig próbáltam minden lehető képzését az áll-tőnek. *Álladék* Fogarasy szótára szerint ugyan a. m. Bestand, jól képzett szó is, de fülemnek úgy hangzik, mintha valami mást jelentene. Lehet, hogy tévedek. Az *állomány* nem kell Földesnek, nem kell Kissnek, bár nem mondja, miért. Nem bánom, dobják a sutba, bár nem

értem, miért nem fejezi jól ki azt, a mit állab alatt értünk. Az *állomány* substancziát jelent, elismerem azonban, hogy ugyanazon szót szabad és lehet is többféle értelemben használni. Mégis ajánlok egy más szót: *állmány*. Képzése époly helyes, mint a közhasználatnak örvendő állvány. Olyat jelent, a mi áll. Könnyen kezelhető. A tölgy-állmány, lucz-állmány, állmány-alak, állmány-nem, állmány-anyag, záródott állmány, serdült állmány, állmányok stb. Miután végre igaza van Földesnek, hogy megszokás folytán elveszti a szó feltünőségét és mert semmi más fogalom megjelölésére lefoglalva nincsen, bátran merem ajánlani.

3. *Zárlat*. A jogi nyelvből vétetett át; de consequensen soha sem használtatott. Soha sem írta senki, hogy az erdő jól záródik. Fölöslegesnek tartom azonban új szó keresését. Nyelvünk készen adja a szavat s az első műszótár készítői csak azért nem fogadták el, mert valami különöset akartak. Ez a szó, a *záródás*, s ha valakinek különösebb kell: a *zárát*, mint pl. gondol-at, mond-at, keres-et, öltöz-et, ir-at.

Jól mondja Kiss, a *borulat*-ot czáfolván, hogy az inkább a lombozatra, mint a törzsek állására vonatkozhatik. Mindazáltal a záródás is általában véve a fák koronáinak többé-kevésbé tökéletes érintkezése, minek következtében a nap sugarai a talajtól vagy az azt borító növényzettől, vagyis a fák koronázata alatt levő területből kizáratnak. Így fogva föl, a záródás mértéke az *ernyőzet* erősségétől, tömörségétől függ, a mit a német erdész így mond ki: Beschirmungsdichte. Záródás alatt érteni szokás azonban azt is, hogy a területen a termőhelyi jósághoz képest többé-kevésbé megfelelő számu fa áll. Ez esetben a záródás mértéke az *erdősültség* tökéletességétől, tömörségétől s illetve sűrűségétől függ.

Voltaképen két fogalommal van dolgunk, mit Kiss is megmond, kijelentvén, hogy „a nem teljes zárlatu erdő is beborulhat” és hogy „zárlat alatt a törzsek bizonyos fokú sűrűségét kell értenünk”. Már most két fogalomnak egy szóval nevezése nem lehet czélszerű, mert az olvasót avagy hallgatót megzavarhatja.

Az *erdősültséget* vagy *erdősséget* a német erdészek Bestockungnak mondják, s mi is mondhatnók *törzsökösségnek*, vagy mert az

alatt valahol meggyökeresedett, megállapodott embert, családot szokás érteni, mondhatnók *törzsességnek*. Pl. az erdő törzsessége tökéletes, hiányos, sűrű, gyér, 0·8 vagy 0·3.

A Kiss ajánlotta *sűrűség*-et nem tartom elfogadhatónak, mert hogy hangzanék: az *erdő sűrűsége gyér*.

4. *Áterdölés, erdölés, ritkítás, gyérités, bontó-vágás stb.*

Az *áterdölés* apaságát elismerem. Ugy gondolkoztam, hogy az a fiatal erdőn keresztül, tehát által, vagy átmenő különleges erdölés. Mivel azonban a *Durchforstung* szó szószerinti fordításának látszik, germanizmusnak nyilvánított, s kimondatott rá a halálos ítélet. Nem bánom, hát erdőlünk. Csak azt szeretném tudni, szabad lesz-e így beszélni: ez az erdőrész már meg van erdölve vagy már kierdöltetett? Ha nem, azt szeretném tudni, hogy kell azt mondani. Mert arra is gondolni kell, hogy fog banni a gyakorlat a szóval. Csak például hozom föl a jegenyefenyőt, melyet széltében-hosszában röviden jegenyének neveznek, míg az alatt minden magyar ember *populus pyramidalis* ért. Meg is kérdőtőlem egy ily beszédet halló magyar gazda: „Hát uram, a felvidéki erdőkben vadon terem a jegenye?”

Azt nem tudom megérteni, miért nem tartja Kiss Ernő ur az *erdölés* szót magyarnak, mikor az egyenesen a nép szájából van véve, melynél jobb nyelvi forrás nem létezik. Félek, hogy az *eresztevény* felélesztése ellen is lesz kifogása, pedig azt kár volna a feledés homályába elmerülni hagyni.

A *ritkító vágás* használatát a Kiss Ernő ajánlotta értelemben nem tartom helyesnek; még pedig azért nem, mert az az erdészeti irodalomban már kezdettől fogva más vágásforma megnevezésére használtatik, s ezen megnevezés ellen kifogás nem tehető. Ritkítás alatt már megszoktuk a záródás szemmel látható megszakítását érteni s a *vigályos gazdaság* csak azért kapott más nevet, — ámbár az is ritkító vágáson alapszik — hogy a *vigályossági növedék* hatása érezhetőbbé váljék már magában a megnevezésben.

Igaz, hogy a mezei gazdák s illetve a nép a fiatal kukoricza egy részének hasonló czélból történő kitépését ritkításnak, gyéritésnek nevezi; ha azonban azt a példát követni akarnók, a ritkító vágás helyébe gyéritő vágást kellene tennünk, mert a *gyéres*

oly elfogadott szavunk, a melyet kiküszöbölnünk nem szabad s ahhoz vetve az értelmet, *gyérités* téresebb állásba juttatást (németül Räumigstellung) jelent. Ennélfogva úgy látszik, hogy a *ritkítás* inkább jelölhetné meg azt a fogalmat, melyről szó van, mint a *gyérités*.

Mégis, miután oly erdészeti munkálatról van szó, melynek végrehajtásánál a záródás szemmel látható megszakításáról eddigelé csak kivételképen van szó, s miután ez a munkálat oly kiválóképen erdészeti minőséggel bír, részemről különleges erdészeti szavat is szeretnék annak megnevezésére használni s az oknál fogva inkább ajánlanám az *erdőlést*, mint a ritkítást. Különben az általában véve *ápoló vágás*.

A *gyomláló vágást* nem találom azon megokolással elitélendőnek, mint azt Kiss Ernő teszi. Gyomlálás alatt egyáltalában a gyomok eltávolítását értjük, miután az a cseperedő erdőben vágás útján történik, egészen világos, találó és helyes a megnevezés. Még a laikus is mindjárt megérti, miről van szó; nem annyira a *tisztítót*, mert az alatt azt is érthetem, a mit a takarító vágás alatt érteni szoktunk.

Bontó vágás. Ez a szó oly jól hangzik, annyira behizelgi magát a fülbe, hogy csak úgy egyszerűen napirendre térni fölötte nem szabad. Azt vagyok ennélfogva bátor javasolni, hogy a Gayer által ugynevezett Angrifshieb, a csoportos felujítás sajátképeni vető-vágásának megjelölésére fogadnók el. Erről Gayer azt mondja, hogy valódi lazító vágás, tehát a záródást felbontó vágás. Lehetne azonban a *Loshieb* számára is lefoglalni, a melylyel voltaképen állmányok bontatnak szét, választatnak külön.

Leirtam nézeteimet; nem követelem okvetlenül magam számára az igazságot, de követelem az alapos megczáfolást. Azt nem fogadhatom el tökéletes érvül, ha valakinek úgy látszik, hogy a szó nem fejezi ki egészen az értelmet, melyet neki tulajdonítani akarunk. Ha csak megközelíti, az is szerencse. S meglehet, hogy másnak máskép látszik. Azt azonban elfogadom, a mit Kiss mond, hogy „a magyar ember által könnyen megérthető legyen“. Ez különösen nehéz, a még nálunk meg nem honosodott munkálatokra vonatkozó szavaknál. Ezek azonban inkább azok számára készülnek és vétetnek föl a műszótárba, a kik németből fordítanak.

Ha majd ezen munkálatokat bevisszük s illetve utódaink beviszik az erdőbe, a gyakorlat úgy is majd segíteni fog magán. Törekedjünk azonban mi is tudásunkhoz képest a lehető legjobbra. Ez azonban csak úgy lesz elérhető, ha mennél többen szólnak hozzá s ha угyszólván az összes szakközönség részt vesz a műszavak megválasztásában.

Losonecz, 1902. január hóban.

Illés Nándor.

Üzemterv és állami erdőfelügyelet.

Válasz E.-nek.

A Magyar Erdész I. évfolyamának 21. és 22. számában közli E. válaszát az Erd. Lapok m. é. XI. füzetében fenti czímen megjelent cikkemre, a melyben korábbi fejtegetéseit bírálóan bonczolgattam. A védekező közleménynek vannak egyes kitételei, a melyek újból kezembe nyomják a tollat; ezuttal azonban rövid lehetek. Följogosít erre, minden egyébtől eltekintve, az a körülmény, hogy E. tanításaival mindeddig egyedül áll, egyetlenegy pártolója sem akadt szakirodalmunk terén, míg ellenben az általam képviselt álláspontot úgy a Magyar Erdész hasábjain, mint az Erd. Lapokban az erdőszeti szolgálat igen különféle ágaiban működő szaktársak támogatták, magánerdőtisztek és állami alkalmazottak egyaránt. Fogadják ezek a kartársak e helyen őszinte köszönetemet, hogy az E. szélsőségei ellen irányuló küzdelemben nyíltan mellém állani szívesek voltak.

Félreértések kikerülése végett megjegyzem, hogy nem kerülte ki figyelmemet az, hogy a főlshóalók egynémelyike magát azt a tényt, hogy E. fejtegetései napvilágot láttak és ez által széleskörű eszmecserére adtak alkalmat, örömmel üdvözölte, de már fejtegetéseinek tartalmával — eddig legalább — senki sem azonosította magát. És ugyancsak félreértések kikerülése végett szükségesnek tartom itt hangsúlyoznom, hogy az eszmecserének, a szenvedélymentes, higgadt gondolatok gyümölcsöt termő kicsérélésének magam is őszinte híve vagyok nemcsak állásomnál, hanem egyéniségemnél fogva is. Ezt nem fogja tagadhatni az, aki az Erd. Lapok szerkesztésének átvételekor a munkatársakhoz és olvasókhöz intézett bekö-